

HALFJAARLIJKS BERICHT
HISTORISCHE KRING voor Noordelijk Hunsingo

MAART 1998 no. 16

HISTORISCHE KRING

voor noordelijk Hunsingo

HALFJAARLIJKS BERICHT

ISSN 0928 - 5652

no. 16 maart 1998.

INHOUD

Mededelingen van het bestuur	pag. 2
Contributie 1998	pag. 2
Bijeenkomst met de donateurs	pag. 2
Mededelingen van de redactie	pag. 2
Verslag vorige bijeenkomst	pag. 3
Jaarverslag 1997	pag. 3
Nog iets over de Trekschuit, door J. Toonstra	pag. 5
Huwelijksreis van Cornelis Reinders, landbouwer op Groot-Zeewijk en Menstje Trijntje Abbring.	pag. 7
Acta Consistorii Warffumensis, deel 6 door C.G. Reinders	pag. 13

REDAKTIE

M.Th. ten Bos en J. Toonstra.

Redactieadres: Oostervalge 12, 9989 EJ Warffum. Tel.0595-422318

BESTUUR VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING

J.P.J. Knol, voorzitter, Postbus 29, 9989 ZG Warffum, tel. 0595-422380

J. Toonstra, secretaris, Oostervalge 12, 9989 EJ Warffum, tel. 0595-422318

M.Th. ten Bos, penn.m, de Laan 80G, 9981 GR Uithuizen, tel. 0595-431299

M.A. Holtman

C.G. Reinders

mw. A.C. van der Werf

G. Broekhuizen

J.F.B. Zuidema

Er mag geen werk uit dit blad worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Mededelingen van het bestuur

Contributie

Voor zover dit nog niet is gebeurd worden donateurs en bestuursleden verzocht de contributie over 1998 voor 15 mei a.s. over te maken op bankrekening 90.03.36.579 ten name van de Historische Kring, Warffum onder vermelding van DONATIE 1998. Enkel van U hebben dit reeds gedaan, maar ieder heeft helaas nog geen gehoor gegeven!

Ook kunt u storten op gironummer 857400 ten name van de Verenigde Spaarbank Winsum/Warffum onder vermelding van bovengenoemd bankrekeningnummer bij de omschrijving. Minimum contributie f 25,- per jaar. (Dit is voor dit jaar aangepast, omdat we ons blad willen uitbreiden en wat vaker willen verfraaien met foto's)

Donateursbijeenkomsten in 1998.

De eerste donateursbijeenkomst zal gehouden worden op **vrijdag 17 april** 's avonds om 20 uur in het Dorpscentrum, Schoolstraat 3 te Usquert. De ontwikkeling en bewoningsgeschiedenis van het noordelijk wierdengebied is het onderwerp van deze avond. Het zal gebracht worden door drs. Marije Essink, archeologe te Groningen en wonende in Pieterburen.

Op vrijdagavond **23 oktober** is de tweede lezing. Deze zal zijn in café-restaurant Spoorzicht te Warffum. We hopen daar dan de heer J. Oldenhuis van de Groninger Archieven te horen. Het onderwerp zal in het volgende Halfjaarlijks Bericht worden meegedeeld.

Mededelingen van de redactie.

Voor het komende nummer van het halfjaarlijks bericht van september 1998 is het volgende schema gemaakt:

uiterste datum inzenden kopy	week 35	24 – 30 augustus 1998.
lezen en correcties	week 36-37	1 – 13 september 1998.
typen, kopiëren, gereedmaken		
voor verzenden.	week 38-39	14 – 27 september 1998.

VERSLAG VAN DE VORIGE BIJEENKOMST.

Op vrijdagavond 24 oktober 1997 vulden donateurs en belangstellenden een zaaltje in het Dorpscentrum het Schienvat te Kantens. C.G. Reinders, o.a. bestuurslid van de Stichting "Oude Groninger Kerken" en de "Historische Kring" hield een inleiding over "Kerken in gebakken klei", toegelicht met duidelijke dia's.

Spreekbeheerder behandelde eerst het proces van de baksteenfabricage in de Middeleeuwen en daarna de toepassingen van het materiaal.

Exterieur en interieur van kerken en torens in Groningen en Ost Friesland van Romaans tot late Gotiek en voorzien van deskundig commentaar trokken aan ons voorbij. De toehoorders kregen zo een duidelijk overzicht van de ontwikkeling van de baksteenbouw in vroegere eeuwen. De voorzitter was dan ook de tolk van de aanwezigen toen hij de heer Reinders bedankte voor het gebodene en dit vergezeld liet gaan van een attentie.

J AARVERSLAG 1997.

BESTUUR.

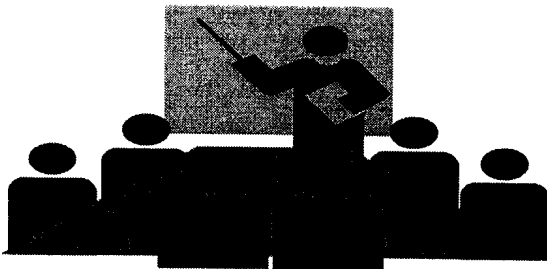
In het bestuur kwam geen verandering. Het bestuur kwam zes keer bijeen. Deze vergaderingen werden gehouden in Vriesenstein.

DONATEURS.

Op 31 december was het aantal donateurs **80 tegen 78 het vorig jaar**. De herkomst van de donateurs is als volgt:

Warffum 19(-1), Usquert 13, Kantens 5(+1), Zandweer 2, Uithuizen 14 (+1), Uithuizermeeden 9(+1), Roodeschool 1, Middelstum 2, overige in de prov. Groningen 3(+1), overige Nederland 10, buitenland 2.

BIJEENKOMSTEN.

Op 31 maart werd in het Bommelhoeves te Uithuizermeeden door Wigbold Wieringa uit Wirdum een lezing met dia's gehouden over "Wierden en dijken". De volgende

bijeenkomst was op 24 oktober in het Schienvat te Kantens. Hier hield C.G. Reinders een inleiding met dia's over "Kerken van gebakken klei".

HALFJAARLIJKS BERICHT.

Deze verscheen in maart en september. Het type-werk werd verricht door mevr. A.E. Kremer-ten Bos te Uithuizen. Meindert ten Bos ontwierp een nieuw omslag en een wervingsfolder voor de kring.

SCHENKINGEN en BRUIKLENEN.

-van de redactie van "Op en om de Terp" te Warffum 11 uitgekomen nummers van het Dorpsblad.

-via de heer J. Zuidema: Het archief van de opgeheven Stichting tot behoud van het Berlage raadhuis te Usquert.

-van de heer J. Brands te Delft een projector met een groot aantal glasplaten.

-van de heer E.J. Frieling te Uithuizen notulen-boeken van de veilingen Zandweer en Uithuizen.

-van de heer G. Schilthuis te Middelstum een stalen ladenkast.

-van de heer T. Juk te Hattem een exemplaar van het boek "Uithuizermeeden in woord en beeld op oude prentbriefkaarten" en het "Familieregister Juk".

-van de voormalige Stichting tot behoud van het Berlage raadhuis te Usquert de opbrengst van door de Stichting verkochte boeken.

-van de gemeente Eemsmond een subsidie groot f 300,--.

ACTIVITEITEN.

Herinnering aan Liudger-Bernlef.

Half december is aan beeldend-kunstenaar Jaap van Meeuwen te Uithuizermeeden opdracht verstrekt om een kunstwerk te ontwerpen. Met de kerkvoogdij van Hervormde gemeente Usquert-Rottum is overeenstemming bereikt om dit kunstwerk op het kerkhof rond de Herv. Kerk te Usquert te plaatsen. Verwacht wordt, dat dit in de loop van 1998 kan plaatsvinden.

Herdenking H. Molema.

Deze herdenking had plaats op 29 maart met het onthullen van een gedenksteen in de voormalige kosterij te Warffum. Verder was er een tentoonstelling over Molema ingericht in het museum te Warffum, die het gehele seizoen te bezichtigen was.

Onderzoek Oude Perceelsnamen.

Dit onderzoek is nog steeds gaande.

Diversen.

-Aan de gemeente is op haar verzoek een advies uitgebracht voor naamgeving van een nieuw bestemmingsplan te Warffum. De door de Hist. Kring voorgestelde naam "De Pollen" is door het gemeentebestuur overgenomen.

-Verder werd op zaterdagmiddag 8 november medewerking verleend aan een door de Stichting Fonds Jaco te Warffum t.g.v. haar 80-jarig bestaan georganiseerde "Antiek-of Prullaria-middag".

Deze middag werd zeer druk bezocht. Allerhande voorwerpen werden ter beoordeling en taxatie aan een aantal deskundigen voorgelegd.

-Op maandag 7 juli brachten drie bestuursleden een bezoek aan het bestuur van de Historische Kring te Baflo.

NOG IETS OVER DE TREKSCHUIT.

NSinds 1660 was het voor de inwoners van enige dorpen in Noord-Groningen mogelijk geworden, om met een trekschuit naar de stad te varen. Deze schuiten hadden vaste vertrek- en aankomsttijden. Een reis op zo'n snik, zoals de trekschuit naar het scheepstype meestal werd genoemd, was ronduit oncomfortabel, althans in onze ogen.

Met mooi weer kon de reiziger plaats nemen op het dek. Bij koud en slecht weer – en dat was het evenals nu meestal – moest men zijn of haar toevlucht zoeken in het ruim. Werd het luik nog gesloten, dan was er geen ventilatie. Het roken van tabak was daarom streng verboden. Het licht kwam van een walmende vetkaars 1).

Het reizen was op deze wijze niet erg aangenaam. Daarom werden in het derde kwart van de 18^e Eeuw de trekschuiten voorzien van een roef (kajuit), zodat wat meer licht en ruimte voor de passagiers beschikbaar kwam. Om hiervan gebruik te mogen maken, moest extra worden betaald. De provincie stelde hiertoe regels en prijzen vast. Een aanvullende ordonnantie uit 1793, die hieronder is opgenomen, maakt wel duidelijk, dat het zitten in de roef niet goedkoop was, temeer als men weet dat b.v. de reis van Warffum naar Groningen normaal (in het ruim) 6 stuivers kostte 2). De "gewone man" zal er daarom wel niet veel gebruik van gemaakt hebben. Ter vergelijking: In 1793 was het dagloon van een landarbeider gemiddeld 57,4 cent (ca. 11½ stuiver 3).

Jan Toonstra.

1) *Groningsche Volksalmanak 1891, blz. 72;*

2) *Regerings Almanak voor de provincie Stad en Lande voor het jaar 1793;*

3) *R. Paping in "Voor een handvol stuivers" (Groningen 1995), tabel D4, blz. 348.*

In de nummers 7,8,9 en 10 van het Halfjaarlijks Bericht is ook al het een en ander over trekschuiten gepubliceerd.

**AMPIATIE ORDONNANTIE OP HET TREKVEER VAN GRONINGEN OP
ULRUM, UITHUISEN, WARFFUM, MENSINGWEER en vice versa;**

**Betrekkelijk de Roeven en de schuiten
DE
GEDEPUTEERDE STAATEN
VAN
STAD GRONINGEN EN OMMELANDEN
DOEN TE WETEN.**

Naardien Wij, tot gemak van den reisenden man, nodig hebben gevonden, dat in de Provinciale Trekschuiten, varende van Groningen op Ulrum, Uithuisen, Warffum, Mensingweer en vice versa, Roeven werden gemaakt; Zo is het, dat Wij goedgevonden hebben daaromtrent deze Articulen vast te stellen, gelijk doen bij desen.

Art: 1.

De roef in de Uur-schuiten zal niet mogen verhuurt worden; dan voor het gehele Traject van Groningen op Ulrum/Uithuisen/Warffum/Mensingweer en vice versa

Art: 2.

Die de roef tegens een zekeren tijd wil afhuuren / zal van den Commissaris een briefje moeten halen / en waarvoor aan denzelven betalen twee stuiver / en voor het recht van den Roef boven de ordinaire vragt van Groningen tot Ulrum en vice versa twee en twintig stuiv. Tot Uithuisen en vice versa twintig stuiv. Tot Warffum en vice versa zestien stuiver / tot Mensingweer en vice versa agtien stui-ver. Welke genoemde penningen alleen ten voordeele van de Trekschippers zullen komen welke de passagiers vervoeren.

Art: 3.

Edoch de Roef niet afgewonnen zijnde / zal een ieder tot ses toe in den Roef kunnen gaan / zonder pakken of iets anders van belang en anderen hinderlijk bij zich te mogen hebben.

Art: 4.

Het geval Art: 3. plaats hebbende / zal een ieder boven de ordinaire volle of halve vragt van kinderen (en niet die zogenaamde halve vragt geven / welke in den Roef geen plaats zullen mogen nemen) voor den Roef betalen van Groningen na Onderdendam of nader bij de Stad twee stuiver / van Onderdendam op Ulrum drie stuiver / op Uithuisen twee stuiver / op Warffum een stuiver / op Mensingweer een stuiver vier duiten en alzo vice versa: en dus voor het gehele traject van Groningen tot Ulrum vijf stuiver / tot Uithuisen vier stuiver / tot Warffum drie stuivers / en tot Mensingweer drie stuiver vier duiten en alzo vice versa.

Art: 5.

Niemant zal in den Stuurstoel plaats mogen hebben (exemt de Schippers) dan dien den Roef heeft of met bewilliging van dezelve.

Art: 6.

Iedien iemand den Roef hebbende afgehuurt / en tusschen beiden verlaat / zal het den Schipper vrij staan aan den eerst zich anmeldenden perzoon plaats te geven / onder betalinge als in het 4de Art: staat vermeld.

Art: 7.

Wanneer iemand den Schuit afwint / zal voor den Roef / zo dezelve begeert / aan den Commissaris boven de twee stuiver voor het briefje betalen / van Groningen tot Onderdendam of nader bij de Stad twaalf stuiv. Tot Ulrum agtien stuiver / tot Uithuizen sestien stuiver / tot Warffum veertien stuiver / tot Mensingeweer vijftien stuiver.

Formulier van Roefbriefje

Laat volgen aan Tooner dezès de Roef in de Schuit NO.....Schipper
.....die varen zal te.....uur van
.....na.....de waarde ontvangen
den.....17.....

Commissaris.

Wordende de Trekschippers gelast deze order in den Roef geplakt op een plankje / op te hangen / bij verbeurte van twaalf stuiver telken reize / ten voordeele van den Commissaris.

Aldus gedaan binnen Groningen in Collegio op Zaterdag den 9 Febr. 1793.

R: DE DREWS vt.

Ter Ordonnantie der Heeren voorsz.

E: J: ALBERDA, Secret.

HUWELIJSREIS VAN CORNELIS REINDERS (1820 - 1878, LANDBOUWER OP GROOT-ZEEWIJK TE WARFFUM) EN MENSTJE TRIJNTJE ABBRING (1835- 1924), GEHUWD TE PURMEREND 11 MEI 1864, VAN 10 JUNI TOT 10 JULI 1864, door C.G. Reinders.

Financiën:

Aan kas	F 1525,--	
Wiesbaden	28,--	
Hombourg	14,--	

Gewonnen
“

Aan kas genomen	F 1525,--	
“ gehouden	458,--	

uitgegeven	f 1040,--	
Waarvan aangekocht	350,--	

Zodat de reis kostte	f 690,--	

Uitgaven:

Vracht Groningen - Leer	f 6,10
Vertering en conducteur	1,20
Leer verteerd	- 20 Tgr
Vracht Leer - Munster	6 T 8 -
Verteerd en fooi	- 12 -
Munster gelogeerd König von England	
Verteering, soupé, logis, ontbijt diner omnibus geleide en fooijen	5 T 10 -
Vracht Munster - Hagen	3 T 22
Vertering en fooi	- 6 -
Verteering te Hagen, koffy, soupé	
½ wijn logis, koffy, omnibus	3 T 26
Fooi	- 9
Vracht Hagen - Dusseldorp	2 T 12
Verteering Dusseldorp	1 20
Vracht Dusseldorp - Keulen	4 20

Verteering Keulen	6	
Concert	2	
Verteering concert	-	18
Gids	-	16
Vracht Keulen - Bonn	1 T	-
Fooijen		2
Bonn logement, omnibus, fooijen		
Diner, kamer en koffy	3 T	6 6
Vracht naar Godesberg	-	10 -
Godesberg Gids		5
Verteerd en bergen der goederen		10
Vracht Koningswinter		8
Koningswinter, ½ wijn, brood,		
Logis, koffy, brood	3 T	12 6
Fooijen		8
Ezel, Wolkenberg Drachenfels	-	20 -
Geleide daarvan en naar en op		
Rolands Eck	-	20 -
Bootje met goederen van		
Koningswinter		
naar Rolands Eck over de Rijn	1	5
Verteering Drachenfels	- T	12 gr.
Verteering Rolands Eck in het		
Station 1 wijn	1	15
Vracht naar Coblenz	1	25
Te Neuwied aan fooijen	1	
Coblenz logis, soupé, ontbijt	4	4
Fooijen	-	16 -
Van Coblenz naar Bingen vracht		
per stoomboot	1	16
Diner aan boord, ½ wijn	1	18
Logies te Bingen	6 Gl	15 kr
Overvaart over de Rijn met een		
sloepje	-	45
Fooijen aan gids en pakdrager	1	12
Spoor Rudesheim - Wiesbaden	1	48
Diner Wiesbaden	4	04

Selten wassen(?) en een fooi	-	13
Vracht spoor naar Mainz	-	46
Logis, soupé, ½ wijn, ontbijt koffy te Mainz en fooi	6	-
Wagentje over de waterleiding	1	18
Pakdrager		12
Spoor naar Frankfort pakdrager	2	24
	-	6
Uitstapje naar Hombourg	2	48
Verteering aldaar	3	30
Bezigting en wagentje	2	24
Diner, ontbijt en logis	9	
Fooijen	-	20
Spoor naar Heidelberg	5	-
Heidelberg diner, soupé, ½ wijn, logis, ontbijt, koffy	8	24
Een wagentje voor ons half voor bezigtingen	1	40
Spoor naar Baden	4	42
Wagentje Baden voor ons half	5	-
Verteering en fooijen	2	30
Baden 2 nacht logis, 2 keer diner, 2 ontbijt, 1 avondbrood en 2 fles wijn	15	58
Verteering in Baden	3	10
Fooijen	-	50
Aan de Bank verloren	20	-
Parasol en touw	-	15
Paraplui maken	1	42
Spoor Baden – Basel	12	-
Verteering	1	10
Wagen Basel	1	-
Diner Basel en ½ wijn	2	-
Franken rekening.		
Spoor Basel –Zurich	Fr. 15	-
Verteering	2	-
Omnibus Zurich	1	50
logis, 1 soupé, ½ wijn, 1 koffy	5	50
Stoomboot van Zurich naar Horgen	1	90

Verteering aan boord en fooi	2	10
Wagen van Zug, ons half	9	-
Stoomboot van Zug naar Arth	2	80
Verteering een glas bier	-	20
Verteering te Arth	3	50
Verteering naar de Rigi	4	-
Lunch, diner, koffy, logis, ontbijt	27	-
Fooijen	1	-
Paarden	40	-
Drinkgeld voor de geleiders	5	-
Vracht per boot van Weggis naar		
Fluelen en terug naar Luzern	12	-
Verteering te Altorf	10	-
Wagen naar Altorf	2	50
Logis, ontbijt, en glas ijs em ½		
wijn te Luzern	15	30
Fooijen	1	-
Wagen van Luzern naar Brienz voor		
ons half	17	50
Drinkgeld	2	50
Verteering op die reis	5	20
Bootje van Brienz naar Giesbachfall	2	-
Koffers op en afdragen	1	-
Diner, ½ wijn, logis, ontbijt, koffy,		
4 eijer(?) en middagkoffy	21	-
Vracht naar Interlaken	4	-
Logis, diner, ontbijt alles 2 dagen		
met 2 wijn	26	90
Wasch te Interlaken	8	-
Wagen naar Grindelwald enz.	18	-
Paarden naar de ijsberg	10	-
Verteering daar	8	-
Fooijen	4	-
Omnibus	2	-
Vracht Neuhaus naar Bern	8	70
Verteering en wagen Bern	4	-
Vracht spoor naar Geneve	22	50
Geneve: 2 nacht, 2 ontbijt, 2 diner,		
2 wijn, 1 koffy	30	30
Wagentje	2	50
Omnibus	1	25
Fooi	1	-

Horloge	500	-
Platen	3	30
Speld	5	-
2 sigaren, pijp	6	-
Spoor van Geneve naar Lyon	28	20
Verteering	2	-
Logis, diner, 2 wijn, ontbijt,		
Eijeren, koffy te Lyon	22	90
Wagen te Lyon	3	50
Fooijen	2	-
Vracht Lyon naar Parijs	86	-
Verteering op reis	5	-
Logis Parijs 5½ dag, bediening, licht,		
ontbijt, 1 diner, 2 wijn	Fr. 88	-
Fooijen	3	-
Verteering Parijs		
vrijdag	5	50
zaterdag	6	60
zondag	10	-
maandag	36	-
dingsdag	12	-
Maandag wagentje	2	-
Spoor 1 ^e clas Parijs naar Brussel		
6 ½ uur	68	-
Verteering	1	-
Brussel wagentje	1	25
Concert entree	2	-
Verteering	1	50
Koffy	1	-
Wagentje	1	25
Logis, diner, ontbijt, koffy, genever	19	85
Spoor naar Antwerpen	5	70
Wagentje Antwerpen	1	50
Logis, diner, 1 ontbijt met eieren te		
Antwerpen	15	70
Wagentje	1	50
Fooi Antwerpen	1	50
Spoor Antwerpen naar Rotterdam	15	80
Bagage	-	60
Fooi	-	30

Rotterdam

Diner, 1 wijn, koffy, logis en

ontbijt	f	9	65
Fooijen	-	40	
Rotterdam - Gouda	2	10	
Verteering Gouda	3	40	
Gouda - Utrecht	2	90	
Utrecht verteering	1	50	
Utrecht - Amsterdam	2	80	
Logis, soupé, ontbijt, 1 wijn	9	65	
Fooijen	-	75	
Wagentje	1	25	
Vracht naar Purmerend	2	25	

We laten de jongghehuwden nu enige tijdt alleenig in hun wittebroodsweeken en komen later op desen reis terug.

-Wordt vervolgd-

ACTA CONSISTORII WARFFUMENSIS.

deel 6 door C.G. Reinders.

10 januari 1655. Komende vrijdag, na de boete predicatie zal Griete Dereks ernstig gecensureerd worden, waarna ze weer kan worden toegelaten tot het Avondmaal. Het was de gewoonte, om op de vrijdag voorafgaand aan de zondagse viering van het sacrament een boetepreek te houden als geestelijke voorbereiding voor de lidmaten, opdat niemand onwaardig zou eten en drinken. Schoolmeester Roelef zal naar Tyaert Bartels gaan om hem mede te delen dat hij zich van het Avondmaal moet onthouden en dat hij de eerstvolgende keer voor de kerkeraad moet verschijnen. De nieuw gekozen ouderling Jacob Thomas is op 26 november en vervolgens drie maal voorgesteld; er is niets tegen hem ingebracht en hij is op Tweede Kerstdag bevestigd.

11 april 1655. Tyaert Bartels blijft gesuspendeerd. Aikenius Schepel, pastor op de Brede ondertekent de notulen voor de laatste keer. De vaste band tussen Warffum en Breede wordt daarmee verbroken en Breede gaat verder zelfstandig zijn weg. De grens tussen de kerspelen Breede en Warffum is echter onduidelijk. Enkele bewoners van boerderijen, die oorspronkelijk wellicht tot Breede behoorden, geven er de voorkeur aan bij Warffum te worden gerekend.

5 juli 1655. Tyaert Bartels was om een dubbele reden gesuspendeerd; hoewel de ene reden is vervallen blijft hij nog een maal gesuspendeerd vanwege zijn onboetvaardigheid. Hij zal nog eens vermaand worden. De nieuwe leden zijn na onderwijzing en belijdenis toegelaten tot het Heilig Avondmaal.

5 juli 1655. Eindelijk heeft Tyaert Bartels zich verzoend met Tijmen voerman; hij betuigde spijt en beloofde beterschap en is daarom weer toegelaten. Predikant en ouderlingen hebben tijdens de visitatie een aantal problemen kunnen oplossen.

9 januari 1656. Geciteerd en verschenen is Reiner Schroer. Op de uitgast van het kind van Jacob Drewes ontstond een discussie in het bijzijn van ouderling Jacob Thomas en van de Mennisten armenvoorstanders en pastor. Bij de bedeling der armen zou men hem voorbij zijn gegaan ten gunste van Peter Schroer. De Mennisten zouden proberen lidmaten om te kopen, de armenvoorstander had bij de verkoping van het huis van Peter aan hem zekere beloften gedaan. Reiner heeft gezegd dat hij onlangs onder de molen Jacob Thomas had aangetroffen bij het plegen van fraude tegen zijn ambt en instructie. Een en ander blijkt achteraf op een misverstand te berusten, maar gaf de nodige ergernis. Reiner wordt ernstig berispt, hij dient zich in het vervolg wat voorzichtiger op te stellen. vooral tegenover hen die boven hem zijn gesteld. Reiner betuigt spijt en daarmee is de zaak afgedaan, mits Reiner zich eerstdaags nog met ouderling Jacob Thomas verzoent. Smid Jan Claesen heeft in de herberg slaande ruzie gehad met Jacob stelmaker, maar de verzoening is al aangeboden. Smid en stelmaker hadden in het verleden heel veel met elkaar te maken, dikwijls lagen hun bedrijven naast of tegenover elkaar, In Warffum was dit het geval in de Oosterstraat en de Hoofdstraat.

2 april 1656. Rejner Schroer heeft zich in het bijzijn van ds. Aversch en ouderling Goossen Willems verzoend met ouderling Jacob Thomas. Jonker Sickinge had aan de predikant doorgegeven dat er iets aan de hand is met Jan smit en dat deze daarin niet vrijuit gaat. De pastor had zich verstaan met Jan, hem tot verzoening bewogen en hij is weer toegelaten tot het Avondmaal. Dan wordt Jan Jacobs binnen gelaten, hij is schipper bij Haentil in de Zuiderhorn. Er wordt verteld dat hij en zijn buurman Jan Allers dronken uit Groningen waren gekomen, waarbij Jan Allers is verongelukt en verdronken. Jan Jacobs echter verklaart niet dronken te zijn geweest en met heel de kwestie niets te maken te hebben.

2 juli 1656. De weduwe van Hans Martijens is drie zondagen geleden vlak voor kerktijd met haar buurvrouw in een ernstige woordenstrijd vervallen, waarbij zij haar in het gezicht had geslagen en haar de schande van haar zuster had verweten. Ze bekent, toont berouw en vraagt vergeving. Ze wordt vermaand en moet zich deze keer van het Avondmaal onthouden. Schipper Hindrick Jansen, die op zondag dronken uit de herberg was gekomen wordt vermaand; hij belooft beterschap en mag communiceren. De kerkeraad had gehoord, dat Harmtje, de vrouw van redger Tammo Lubberti op een avond dronken van Breedenborg was gekomen en daarbij lelijk was gevallen. Harmtjen verklaart echter dat ze niet dronken was, maar ze had haar voet verstuikt en was daardoor gevallen. Niets aan de hand dus; dikwijls kreeg

het consistorie te maken met geruchten of met sterk overdreven verhalen en roddelpraatjes.

8 oktober 1656. Vanwege het getoonde berouw mag de weduwe van Hans Martijens weer aan het Avondmaal. Geciteerd en verschenen is Lucas kistemaker, die in een ruzie Geert Tijaerts met zijn mes een sneede in de hand had gegeven. Lucas legt de schuld bij Geert, want die had de koeien geslagen, die de redger aan de zorgen van Lucas had toevertrouwd. Toen Lucas hem daarover aansprak begon Geert te schelden en te slaan en bij gebrek aan iets anders moest Lucas zich met zijn mes verdedigen. Een verzoening was er niet geweest, zij hadden elkaar voor het laatst gezien in het rechthuis. Lucas is ook zelf van mening dat hij vanwege de verwekte opschudding zich deze keer van het Avondmaal dient te onthouden.

7 januari 1657. Op Nieuwjaarsdag had Isebrandt Taekes onder kerktijd ten huize van Laurenzen Lubbers bij de brandewijn gezeten, ondanks het verbod vanwege het gericht en hij was door de richter zelf daarbij betrapt. Isebrandt zegt dat hij helemaal niet vanwege de brandewijn daar was geweest, maar om andere zaken te doen, waarbij hij was opgehouden. Hij acht zich door de kerkeraad in zijn eer en goede naam aangetast. Het consistorie echter vermaant hem tot gehoorzaamheid aan de overheden en suspendeert hem deze keer van het Avondmaal. Lucas Kistemaker had zich verzoend met Geert Tyaerdes en had de viering weer mogen meemaken indien hij zich op Nieuwjaarsdag niet aan de brandewijn had bezondigd; hij krijgt dezelfde straf als Isebrandt.

15 maart 1657. Lucas kistemaker en Geert Tyaerts, die zich in tegenwoordigheid van de pastor hadden verzoend, mogen weer aanzitten. Tijdens de huisbezoeken kon de predikant een aantal geschillen oplossen, maar in de kwestie tussen Sywke Juriens Schruer en diens zwager Claes Roekes waren zijn inspanningen vergeefs. Sywke eist dat zijn zwager hem om vergeving vraagt.

24 juni 1657. Sywcke Juriens is door tussenkomst van de predikant verzoend met Claes Rokes. Gese, de vrouw van Clein Willems had slaande ruzie gehad met buurvrouw Rejne. Gese betreurt dat ten zeerste, maar Reine had haar bloed aan het koken gebracht. Het geval gaf veel aanstoot en schoolmeester Rolef zal haar aanzeggen, dat ze deze keer van het Avondmaal moet wegblijven. Reiner Schroer was in Eenrum op een boeldag dronken geweest, hetgeen uitliep op slaande ruzie met Rolef Jansen uit Den Andel en met nog anderen en daarbij had Reiner zijn mes getrokken. De predikant heeft hem gevisiteerd en bestraft; helaas heeft hij een kwade dronk. Het dochtertje van meester Rolef wordt uitgestuurd om hem te citeren, maar vanwege drukke werkzaamheden kon hij niet komen. Daarop wordt hij ten tweeden male geciteerd, maar hij komt niet. Schoolmeester Rolef Albers zal hem aanzeggen, dat hij gesuspendeerd is.

29 september 1657. Lidmaten, die zonder reden wegblijven van het Avondmaal zullen in de toekomst geciteerd worden om zich voor de kerkeraad te verantwoorden. Gese Willems heeft inmiddels spijt betuigd en zich verzoend en wordt weer toegelaten. Reiner Schruer wordt nog eens geciteerd; hij is echter niet thuis.

maar aan het werk in 't Klooster, de grote boerderij op het erf van het voormalige Johannieter nonnenklooster in de Zuiderhorn. De predikant zal hem vermanen tot gehoorzaamheid, ook dient hij zich met de pastor van Breede te verzoenen vanwege het gebruik van harde woorden.

23 december 1657. Geese Willems heeft haar tegenpartij vergeving gevraagd en mag weer communiceren. Rejner Schruer is door de predikant bestraft en vermaand tot eerbied voor het consistorie en tot verzoening met de pastor van Breede. De predikant van Breede heeft doen weten, dat zulks is geschied. Sywke Schroer en Hindrick Jansen hadden ruzie over de grens tussen hun grond. Beiden worden geciteerd, maar alleen Hindrick komt en wordt vermaand tot verzoening. De pastor zal Sywke bezoeken en bestraffen voor zijn wegblijven.

7 april 1658. Hyndrick Jansen en Siewuke Jurriens (dezelfde als Sywke Schroer) hebben hun kwestie nog niet opgelost, hoewel Hindrick de zaak wil laten rusten. Beiden moeten ook vermaand worden omdat ze suimachtig zijn in hun kerkgang. Daar Hindrick van huis is, zal de citatie worden uitgesteld. Door huisbezoeken heeft de pastor enige onderlinge kwesties kunnen regelen. Na onderwijzing en belijdenis zijn de nieuwe lidmaten aangenomen.

7 juli 1658. Geciteerd en verschenen zijn Claes Tryp en zijn vrouw Berentjen vanwege hun onvreedzaam leven tot ergernis der bureu. Claes had zijn vrouw zelfs gesmeten, hij heeft er echter spijt van en ze hebben zich verzoend. Beiden worden streng vermaand en moeten zich voor deze keer onthouden. Sywke Juriens en Hindrick Jansen hebben niets meer tegen elkaar; Sywke komt ook weer geregeld ter kerke. Hindrick moet in dezen nog vermaand worden, maar is niet thuis. De overige problemen loste de predikant op tijdens de visitaties.

13 oktober 1658. De pastor was op bezoek bij de bureu van Claes Tryp en Berendje, zij hadden verder niets van ruzie gemerkt en Berentje had ook zelf verklaard dat het beter ging. De predikant wil Claes nog apart vermanen en daarna mogen ze weer communiceren. Een aantal namen keert regelmatig terug, het consistorie had zo zijn vaste klanten, die rust, orde en vrede in het kerspel verstoorden door het geven van ergernis. Geciteerd en verschenen zijn Tyarck Lues en Jeije de vrouw van zijn overleden broer; hun ruzie kon worden bijgelegd. Tyarck heeft ook nog ruzie met buurman Jan Cornelis, die hij voor het gericht heeft aangeklaagd. Redenen om Tyarek te suspenderen Voerman Derck Peters had ruzie gehad met de stelmaker en daarbij klappen opgelopen. Hij is geciteerd, maar niet verschenen omdat hij naar Groningen was. De predikant zal hem over deze zaak onderhouden.

5 januari 1659. Omdat Tyarek Lues zich nog niet met zijn tegenpartij heeft verzoend, zal hij a.s. vrijdag na de boet-predicatie ter verantwoording worden geroepen. Derck Peters was tevergeefs door schoolmeester Rolef geciteerd, want hij was naar Groningen gevaren; de predikant zal hem nu bezoeken. Sywke Schroer die bij de ouderlingen een klacht had ingediend was twee dagen geleden al geciteerd, maar verscheen niet.

30 maart 1659. Censura morem voorafgaande aan de Heilige Communie. Tyarck Lues kan vanwege ziekte niet komen en zal naderhand wegens zijn suemachticheit bestraft worden. De kwestie tussen voerman Derck Peters en de stelmaker is voor het gericht geweest. De stelinaker gaf aanleiding tot de ruzie en heeft Derck voor het hoofd geslagen en is daarvoor veroordeeld. Derck Peters wordt daarom weer toegelaten. Sywke Jurjens Schroer had bij de ouderling willen komen in verband met zijn klacht, maar was niet verschenen, ook voor de kerkeraad heeft hij zijn klacht niet nader uitgelegd. Meester Roelef zal hem ernstig vermanen zijn klachten nader uit de doeken te doen. Door het overlijden van de pastoorsche is er de laatste tijd geen huisbezoek gedaan en worden geen nieuwe leden voorgesteld.

29 juni 1659. Censura morem gehouden en Cornelis Jansen geciteerd en verschenen. Ten stelligste ontkent hij de geruchten die over hem in omloop zijn. Hij mag naar huis met de vermaning geen verdere aanleiding te geven tot geruchten. Tyarck Lues is nog steeds ziek; hij zal tot verzoening gemaand worden. Sywke Jurjens zal zijn klacht niet meer nader uiteen kunnen zetten, want hij is door de Heere opgeëischt (overleden) en daardoor is deze zaak afgedaan.

5 oktober 1659. Geciteerd en verschenen is Cornelis Jansen. Huisbezoek en verdere informatie bevestigen dat de geruchten omtrent hem geen grond hadden; hij had weer tot het sacrament toegelaten kunnen worden, ware het niet, dat hij swaere strijd heeft met Menno Lues, waarvoor hij voor het wereldlijk gericht is gebracht. Hij dient zich te onthouden tot de zaak is afgehandeld. Tyarck Lues heeft zich ten overstaan van de predikant verzoend en wordt na een vermaning weer toegelaten. Rejner Schroer heeft tijdens een ferme strijd in de herberg met jonggezel Thomas zijn mes getrokken en kwam daarvoor voor het gericht. Desgevraagd toonde hij zich niet tot verzoening bereid, maar zo lang dat niet gebeurt is hij gesuspendeerd. Claes Tryp zou Reert Drewes smadelijk bejegend hebben; hij wil daar niets van weten, maar was wel dronken. Het wereldlijk gericht heeft de zaak in handen en de kerkeraad wacht eerst af.

-wordt vervolgd-